

4. Marynych O.M. Naukovi zasady doslidzhennia landshaftnoho riznomanittia Ukrainy / O.M. Marynych // Problemy landshaftnoho riznomanittia Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats. – K., 2000. – S. 11-16.
 5. Marynych O.M. Fizychna heohrafiia Ukrainy : pidruchnyk / O. M. Marynych, P. H. Shyshenko. – K.: Znannia, KOO, 2006. – 511 s.
 6. Chebanova Yu.V. Obshchaya kharakteristika selskokhozyaystvennykh landshaftov Zaporozhskoy oblasti (Ukraina) / Yu.V. Chebanova // Kishovarz. – Dushanbe: Tadzhijskiy agrarnyy universitet. 2017. – № 2. – S. 31-33.

7. Pashchenko V.M. Metodolohiia postneklasychnoho landshaftoznavstva / V.M. Pashchenko. – K.: [B.v.], 1999. – 284 s.

8. Shyshchenko P.H. Pрыkladnaia fizycheskaia heohrafiya / P.H. Shyshchenko. – K.: Vyshcha shk., 1988. – 192 s.

Надійшла до редколегії 25.05.18

Ю. Чебанова, асп.,

В. Лысенко, д-р биол. наук, проф.

Таврический государственный агротехнологический университет, Мелитополь, Украина

МОДЕЛЬ ЭКОЛОГО-ЛАНДШАФТОВЕДЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ ЗАПОРОЖСКОЙ ОБЛАСТИ

Представлена модель эколого-ландшафтоведческого исследования, которая предусматривает реализацию четырех главных этапов: на первом происходил сбор и систематизация имеющейся информации, включая полевые исследования; на втором – сформулирована теоретико-методологическая база исследования, определены объект и предмет, проанализировано современное состояние изученности научного вопроса и предложен собственный вариант его решения; на третьем этапе исследованы особенности структуры и функционирования ландшафтов Запорожской области; четвертый этап посвящен анализу современного состояния регионального природопользования Запорожской области, особенностей проявления неблагоприятных природных процессов и зависимостей их проявления от уровня антропогенного преобразования. Сформулированы авторские предложения по организации рационального природопользования в регионе и основы системы управления ландшафтами через процедуру планирования, проектирования, реализации и контроля.

Ключевые слова: антропогенный ландшафт, региональное природопользование, эколого-ландшафтоведческий анализ, Запорожская область.

Y. Chebanova, PhD Student,

V. Lysenko, Doctor of Science in Biology, Professor

Tavria State Agrotechnological University, Melitopol, Ukraine

THE MODEL OF THE ECOLOGICAL LANDSCAPE SCIENCE RESEARCH OF THE REGIONAL SYSTEM OF THE ENVIRONMENTAL MANAGEMENT OF ZAPORIZHZHYA REGION

Steppe landscapes, which are within Ukraine, over the last few centuries has undergone significant negative changes due to the unreasonable use of soil resources (excessive ploughing), soil salinity under irrigation in agriculture and other forms of anthropogenic impact. The territory of modern Zaporizhzhya region, which belongs to steppe landscapes, as a result of human activities is also dramatically changed.

For the further organization of the rational environmental management, first of all, it is necessary to provide scientific-based recommendations for the reduction of anthropogenic human impact on the landscapes of the region. Nowadays, this is a topical and very important issue, but without a perfect research algorithm, the solution of the question is impossible.

The main methods of studying the anthropogenic impact and the state of regional nature management have been considered in the article. On the basis of existing methods and rules the four main stages of the study have been identified and the algorithm that reflects the sequence and conditionality of the procedure for anthropogenic impact on the landscapes of Zaporizhzhya region has been developed. At the first stage, collection and systematization of the available information with a corresponding set of actions, including field studies, took place. At the second stage, the theoretical and methodological base of the research was formulated – from the generalization of theoretical foundations of the research, the definition of the object and subject, the analysis of the current state of the study of the issue to the development of its own solution of the scientific issue. The third stage envisaged the study of the structure features and functioning of the landscapes of Zaporizhzhya region – from the analysis of natural and anthropogenic factors of the formation of modern landscape structure, the specific features of natural conditions and resources, the anthropogenization processes to the analysis of the actual structure and peculiarities of natural and anthropogenic landscapes functioning. At the fourth stage, the current state of regional environmental management of Zaporizhzhya region has been analyzed, the features of the manifestation of unfavourable natural means, as well as the analysis of the dependence of their manifestation on the level of anthropogenic transformation, have been revealed. The author's suggestions as to the organization of rational environmental management in the region and the basis of the management system of the landscape have been formulated through the procedure of accurate accomplishment of its stages such as planning, design, implementation and control.

Keywords: anthropogenic landscape, regional nature management, ecology and landscape analysis, Zaporizhzhya region.

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2018.70.8>

УДК 502.7

В. Гетьман, канд. геогр. наук, доц.

Державна екологічна академія післядипломної освіти

та управління Міністерства екології та природних ресурсів України, Київ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК "ДЖАРИЛГАЦЬКИЙ"

Основною територіальною ділянкою Національного природного парку "Джарилгацький" є острів Джарилгач із вузькою косю в західній частині. Острівний масив псамофітного степу є однією з найбільших цінностей заповідної природи півдня України.

У статті аналізуються особливості природних умов і ресурсів Національного природного парку "Джарилгацький". Звертається увага на геоморфологічні особливості коси острова Джарилгач, а також порушується питання розв'язку природно-заповідної установи як природної лабораторії (банку) зі збереження рідкісних тварин і рослин.

Ключові слова: Національний природний парк, коса, острів, флора, фауна.

Національний природний парк (НПП) "Джарилгацький" створений Указом Президента України від 11 грудня 2009 р. на території Скадовського р-ну Херсонської обл. Загальна площа парку становить 10000 га, у тому числі 805 га надаються йому в постійне користування. До складу парку включено (без вилучення) 2469 га акваторії Джарилгацької затоки та 6726 га земель ДП "Скадовське дослідне лісомисливське господарство".

Територіальне ядро парку – острів Джарилгач, розташований у північно-західній частині Чорного моря, на південний схід від Дніпровсько-Бузького лиману. З півночі його омиває Джарилгацька затока, а з півдня – Каркінська, які сходяться на сході й південному сході. Слово "джарилгач" татарського походження й у перекладі означає "обпалене дерева", або "горілий ліс".

Постановка проблеми. Острів Джарилгач, з вузькою косою в західній частині, має загальну довжину близько 42 км. Весь цей великий піщаний масив є, по суті, півостровом, але, завдяки постійно існуючій промозі неподалік Лазурного, його можна вважати островом. Саме тому острівна відособленість – віддаленість від населених пунктів материкової частини – є найбільшою природною цінністю Джарилгача. Це найбільший незаселений острів Європи. Його площа – 5605 га.

Охорона природних комплексів території НПП "Джарилгацький" була започаткована ще на початку ХХ ст. У 1923 р. о. Джарилгач було включено до заповідника "Асканія-Нова". У 1927 р. створено Надморський заповідник площею біля 32000 га, до якого входили весь о. Джарилгач зі смугою акваторії завширшки 1 км, західна частина Джарилгацької затоки, а також коси Бірючий острів (Азовське море), Тендра і низка островів однойменної затоки.

У 1933 р. Надморський заповідник було реорганізовано в Чорноморський і Азово-Сиваський державні заповідники, основним завданням яких була охорона птахів. У 1937 р. більшу частину природоохоронної території о. Джарилгач було вилучено і передано в користування колективним господарствам Скадовського р-ну під випас. Заповідною залишалась лише територія площею 982 га, яка в 1951 р. також втратила цей статус (пресловута сталінська постанова щодо ширшого використання заповідників з господарською метою).

У 1974 р. на острові було створено Джарилгацький ботанічний заказник загальнодержавного значення площею 300 га для охорони золотобородника цикадового (*Chrysopogon gryllus* (L.) Trin.) – рідкісної рослини, здатної закріплювати сипучі піски.

Результати дослідження, їх обговорення. Геологічно територія НПП "Джарилгацький" розташована в межах північного схилу Причорноморської западини з глибиною залягання архейсько-протерозойського кристалічного фундаменту в межах 1500–2500 м. Фактично ця територія є південною частиною давньої докембрійської Східноєвропейської платформи – крайовий її прогином у бік Криму.

Геологічну основу сучасних ландшафтів території становлять піщано-глинисті куяльницькі відклади (пліоцен), перекриті червоно-бурими глинами потужністю 6 м і більше, вище – антропогеновими суглинками.

Регіон розташування парку геоморфологи відносять до берегової зони Нижньодніпровської давньодельтової рівнини, що включає Олешківські піски, Кінбурнську косу. Вона є вюрмською (пізній антропоген) терасою Дніпра. І. М. Рослий та ін. (1990) відносять її до гетерогенної пластово-аккумулятивної низинної рівнини, у межах якої основну рельєфоутворюючу роль відіграють неоген-антропогенові відклади.

Питання, пов'язані з геологічним розвитком цього району, розглядалися В. П. Зенковичем (1958, 1960), І. А. Правоторовим (1966, 1967). На думку І. А. Правоторова (1967), Джарилгацька, Тендрівська та Ягорлицька затоки утворилися в процесі останньої чорноморської трансгресії, а формування сучасного вигляду вододій значною мірою визначалося еволюцією аккумулятивної системи Джарилгач-Тендра. Її утворення належить до періоду, коли рівень моря в цьому районі був на 3 м нижче сучасного [4].

Коса-острів Джарилгач за генезисом як морфоскульптура є типовою аккумулятивною формою берегового рельєфу. Існує думка, що це береговий бар – гравійний, піщано-черепашковий вал, який простягається паралельно основному напрямку берега і відділяє від моря лагуну. Його утворення пояснюють виносом відкладів з морського дна на перегин схилу (результат зменшення несучої сили води на мілководді) і переміщенням їх до берега [7].

Однак Джарилгач класичним баром не назвеш. Він складається із двох різних за характером частин. Перша – широка східна завдовжки 23,2 км і завширшки до 4,6 км, кінцевою точкою якої є мис Джарилгач. Друга, як уже зазначалося, вузька західна завдовжки 18,5 км і завширшки від 30 до 430 м (зазвичай 100–200 м), на яку припадає не більше 6 % загальної площі коси-острова. На відстані 650 м від західного краю коса має промозну завширшки близько 250 м, через яку нагнана вода із Джарилгацької затоки витікає у відкрите море.

Отже, Джарилгач – це своєрідне геоморфологічне утворення й у нього є подібні особливості генезису з усіма косами північного Азово-Чорноморського узбережжя, де визначальну роль відіграють чинники повітряної (переважаючі вітри) і водної (переміщення водних мас) систем циркуляції [3].

Рельєф широкої частини Джарилгача переважно плоскорівнинний, на півдні – хвилястий, з невисокими дюнами й міждюнними зниженнями. Він значною мірою визначається закономірним чергуванням пасом і міжпасмових знижень. Масиви пасом орієнтовані паралельно береговим лініям. У південній частині острова вони витягнуті вздовж морського берега із заходу на схід, а в північній (біля Джарилгацької затоки) – з південного заходу на північний схід.

На клімат о. Джарилгач великий вплив справляють близькість моря, рівнинність рельєфу, порівняно велика швидкість вітрів. Весна коротка (1–1,5 місяці), характеризується швидким зростанням температури повітря. Літо спекотне. Осінь триває 3–3,5 місяці й характеризується збільшенням хмарності та кількості днів з опадами. Звичайними є повернення тепла з ясною тихою погодою. Зима коротка, м'яка, із частими тривалими відлигами. Нерухомий лід у Джарилгацькій затоці встановлюється лише в найхолодніші зими.

Флора НПП "Джарилгацький" включає близько 500 видів вищих рослин. До Червоної книги України внесено 21 вид судинних рослин, у т. ч.: гвоздика бесарабська (*Dianthus bessarabicus* Klokov), зозулинці, або плодоріжки блощичний (*Anacamptis coriophora* (L.) R.M. Bateman), болотний (*A. palustris* (Jacq.) R.M. Bateman), рідкоkwітковий (*A. laxiflora* (Lam.) R.M. Bateman), розмальований (*A. picta* (Loisel.) R.M. Bateman), салеповий (*A. morio* (L.) R.M. Bateman), коручка болотна (*Epipactis palustris* (L.) Crantz), люцерна приморська (*Medicago marina* L.), меч-трава болотна (*Cladium mariscus* (L.) Pohl s.l.) тощо.

Значною є чисельність видів, характерних для арен нижнього Дніпра: козельці дніпровські (*Tragopogon borysthenticus* Artemcz.), конюшина дніпровська (*Trifolium borysthenticum* Grun.), еспарцет дніпровський (*Onobrychis borysthena* (Širj.) Klokov), волошка короткоголова (*Centaurea breviceps* Iljin) та ін., а також видів, що перебувають на крайній південній межі поширення – оман високий (*Inula helenium* L.), агалік-трава гірська (*Jasione montana* L.), верби розмаринолиста (*Salix rosmarinifolia* L.) і гостролиста (в. червона, шелюга) (*S. acutifolia* Willd.) та ін. [2].

До Європейського Червоного списку внесено гвоздику бесарабську (*Dianthus bessarabicus* Klokov), покісницю сиваську (*Puccinellia syvaschica* Bilyk), содник ягодоносний (*Suaeda baccifera* Pall.), холодок прибережний (*Asparagus litoralis* Stev.). До Червоного списку МСОП (IUSN) – франкенію припорошену (*Frankenia pulverulenta* L.).

З 1960 р. велись роботи із заліснення території острова. Тепер тут представлені розріджені насадження з лоха, або маслинки вузьколистий (*Elaeagnus angustifolia* L.) та сріблястий (*E. argentea* Pursh), тамариску галузистого (*Tamarix ramosissima* Ledeb.), білої акації, або робінії звичайної (*Robinia pseudoacacia* L.), в'язу низького (*Ulmus pumila* L.) [5].

Фауна території НПП "Джарилгацький" багата і цікава. Тут зареєстровано 22 види комах, які внесено до природоохоронних списків різного рангу: Міжнародної Червоної книги – 3, Європейського Червоного списку – 7. Серед охоронюваних видів першочергової уваги заслуговують унікальні представники найціннішого й водночас найуразливішого псамофітного ентомокомплексу. До таких видів на Джарилгачі належать: емпуза піщана (*Empusa pennicornis* (Pallas, 1773)), мурашиний лев велетенський (*Acanthaclisis occitanica* (Villers, 1789)), махаон (*Papilio machaon* (Linnaeus, 1758)), стиз смугастий (*Stizus fasciatus* (Fabricius, 1781)), ктир велетенський (*Satanas gigas* (Eversmann, 1855)) та ін.

У межах парку відомо більше десятка видів крабів, більшість із яких мешкає в мілководній прибережній зоні серед заростей. Найпоширенішими видами є трав'яний (*Eriphia spinifrons*), кам'яний (*E. verrucosa*) і мрамуровий (*Pachygrapsus marmaratus*) краби, краб-плавунець (*Macropipes holsatus*) і рак-самітник (*Diogenes pugilator*). Серед інших десятиногих ракоподібних зустрічаються три види звичайних креветок: морський кріт (*Upogebia pusilla*), кам'яна (*Palaemon elegans*) і трав'яна (*Palaemon adspersus*) креветки. Остання дуже поширена й має високі смакові якості.

Єдиним представником акул у Чорному морі є мала колюча акула – катран (*Squalus acanthias ponticus*). Ця морська живородяча риба є найцікавішим видом у Чорному морі. Її веретеноподібне тіло покрите дуже дрібною сірою лускою з невеликими рідкими плямами білого кольору. Чорноморська акула-катран на людину не нападає і вважається безпечною.

НПП "Джарилгацький" відіграє особливу роль у збереженні рідкісних птахів. За даними дослідників із 87 видів, занесених у Червону книгу України (2009), у районі парку виявлено 60 (Руденко, 2013).

Унікальність Джарилгацького природного комплексу, м'які кліматичні умови в зимовий період і розташування на шляху Азово-Чорноморського міграційного коридору створили певні сприятливі умови мешкання значної кількості видів птахів у різні сезони року. Територія національного парку є частиною одного з найбільших водно-болотних угідь міжнародного значення – "Каркінітська та Джарилгацька затоки". За сучасними даними в цьому регіоні перебувають під час зимового періоду, міграцій і в гніздовий час представники 248 видів птахів. З них зустрічаються на гніздуванні понад 80 видів, більш ніж 200 – під час міграцій, кочівлі [1].

Під впливом антропогенної трансформації ландшафту за останні 80–100 років орнітофауна о. Джарилгач, а саме рідкісних видів, дуже змінилась. Ще у 1920–1930 рр. ХХ ст. на острові гніздилися огар (*Tadorna ferruginea* (Pallas, 1764)), середній, або довгоносий крех (*Mergus serrator* (Linnaeus, 1758)), лунь степовий (*Circus macrourus* (S. G. Gmelin, 1771)), боривітер степовий (*Falco naumanni* (Fleischer, 1818)), журавель степовий (*Anthropoides virgo* (Linnaeus, 1758)), дрохва (*Otis tarda* (Linnaeus, 1758)), хохітва (*Tetrax tetrax* (Linnaeus, 1758)), кульон, або кроншнеп великий (*Numenius arquata* (Linnaeus, 1758)) та степовий і лучний дерихвост (*Glareola nordmanni* (Nordmann, 1842)), (*G. pratincola* (Linnaeus, 1766)). Деякі з цих видів у наш час не зустрічаються, окремі – під час міграцій і зимівлі [7, 9]. Лежень (*Burhinus oedicnemus* (Linnaeus, 1758)) хоч і зустрічається у гніздовий період на острові, але останні поодинокі гнізда спостерігалися в кінці 1970–1980-х рр.

Журавель степовий не зустрічається більше на гніздуванні не тільки на острові, але й у прибережному степу на узбережжі Джарилгацької затоки. Лише поодинокі особини або 2–3 птахи спостерігаються не щороку в його зграях. Повністю припинила гніздування на острові

дрохва (з 1950-х рр.). Тепер вона є нечисленним пролітним видом. Загалом українська гніздова популяція дрохви у критичному стані.

Орел степовий (*Aquila rapax* (Temminck 1828)) у минулому був символом південних українських степів і прибережних островів, а тепер у незначній кількості й нерегулярно спостерігається на прольоті. Ще гірше становище зі степовим боривітром – у минулому численним мігруючим і звичайним гніздовим видом. Нині гніздування припинилося повністю й навіть на прольоті вид зустрічається настільки рідко й окремими особинами, що можна вважати його нерегулярно залітним [7].

Розглянемо справи на Джарилгачі зі звіриною. У 70-х рр. ХХ ст. на острові проводились роботи з акліматизації мисливських тварин, унаслідок чого тут з'явилися олень шляхетний (*Cervus elaphus*), лань європейська (*C. dama*), муфлон європейський (*Ovis musimon*), фазан мисливський (*Phasianus colchicus*). Також вільно мешкають лисиця, єнотоподібний собака. Зустрічаються кабан і заєць [6].

Згідно з фізико-географічним районуванням України територія НПП "Джарилгацький" належить до Нижньодніпровського терасово-дельтового ландшафту Причорноморсько-Приазовського сухостепового краю. Сухостепові ландшафти включають межиріччя, давні й сучасні терасні та дельтові, понижені ділянки узбережжя Чорного моря, його лиманів і заток [8].

НПП "Джарилгацький" як науково-дослідна природоохоронна установа є банком природного матеріалу і природною лабораторією зі збереження рідкісних тварин і рослин. За наявності спеціального дозволу та наукового обґрунтування парк може бути постачальником насіння окремих рослин, яєць, пташенят або дорослих особин рідкісних видів для їх подальшого розведення в належних умовах.

НПП "Джарилгацький" належить до Скадовської курортної зони з її теплим морем, піщаними пляжами, тривалим купальним сезоном, що, з одного боку, характеризує парк як територію, унікальну для відпочинку й туризму, а з іншого – скиди неочищених побутових стоків материкового узбережжя вкрай негативно позначаються на його природних екосистемах. Зазначимо, що на о. Джарилгач (оз. Синє) виявлені (у вересні 2003 р.) поклади пелоїдів, які за характеристиками відповідають найвищим вимогам до лікувальних грязей і становлять біля 49,0 тис. м³.

Висновки. НПП "Джарилгацький" – єдиний в Україні острівний національний парк. Його природа дуже красива і різноманітна. До наших днів на острові збереглися кілька видів зникаючих рослин і квітів, серед яких одна з рідкісних рослин України – золотобородник цикадовий.

Територія НПП "Джарилгацький" є унікальним полігоном для геоморфологічних (дослідження динаміки мікрорельєфу), геоботанічних (сукцесії), ландшафтних (часова структура геосистем) та інших наукових досліджень.

Острів Джарилгач – важлива ланка приморського екологічного коридору, місце гніздування і зупинок птахів під час сезонних міграцій. Він є частиною одного з найбільших водно-болотних угідь міжнародного значення – "Каркінітська та Джарилгацька затоки".

Отже, одним із основних завдань діяльності НПП "Джарилгацький" є організація та здійснення науково-дослідних робіт з вивчення природних комплексів та їх змін (зокрема в умовах рекреаційного використання), розроблення й упровадження наукових рекомендацій з питань охорони навколишнього природного середовища, відновлення порушених екосистем, управління й ефективного використання природних ресурсів, організації та проведення моніторингу природного (ландшафтного) різноманіття.

Список використаних джерел:

1. Ардамацкая Т. Б. Краткая характеристика орнитофауны о. Джарилгач / Т. Б. Ардамацкая // Биоразнообразие Джарилгача: современное состояние и пути сохранения. Вестн. зоологии. – 2000. – С. 74-83.
2. Бойко М. Ф. Растительный мир Херсонской области / М. Ф. Бойко, Н. В. Москов, В. И. Тихонов. – Симферополь: Таврия, 1987.
3. Гетьман В. І. Проблема Молочного лиману та шляхи її розв'язання / В. І. Гетьман // Екологічний вісник. – 2011. – № 68. – С. 23-26.
4. Геоморфология Украинской ССР: учеб. пособие / И. М. Рослий, Ю. А. Кошик, Э. Т. Палиенко и др.; под общ. ред. И. М. Рослого. – К.: Вища школа, 1990.
5. Дубина Д. В. Фітоценотична різноманітність острова Джарилгач (Херсонська обл.) / Д. В. Дубина, Т. П. Дзюба // Укр. ботан. журн. – 2005. – Т. 62, № 2. – С. 128-142.
6. Природа Херсонської області. – К.: Фітосоціоцентр, 1998.
7. Проект організації території національного природного парку "Джарилгацький", охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів, затверджений наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 27 грудня 2016 р. № 541.
8. Физико-географическое районирование Украинской ССР. – К.: Изд-во Киев. ун-та, 1968.
9. Шарлемань М. По заповідниках півдня України // Охорона пам'яток природи на Україні. – Харків, 1928. – С. 1-15.

References:

1. Ardamskaya T.B. Korotka kharakterystyka ornitofauny o. Dzharylghach / T.B. Ardamskaya // Bioriznomanitnya Dzharylghacha: suchasnyy stan i shlyakhy zberezheniya. – Ukr. zoohiyyi. – 2000. – S. 74-83.
2. Boyko M.F. Roslynnyy sviit Khersons'koyi oblasti / M.F. Boyko, N.V. Moskov, V.I. Tykhonov. – Simferopol': Tavriya, 1987. – 142 s.
3. Het'man V.I. Problema Molochnoho lymanu ta shlyakhy ee rozv'yazannya / V.I. Het'man // Ekolohichnyy visnyk, № 68, 2011. S. 23-26.
4. Heomorfolohyya Ukrayins'koyi RSR: Ucheb. posibnyk / Roslyy I.M., Koshyk YU.A., Paliyenko E.T. ta in. Za zah. red. Rosloho I.M. – K.: Vyscha shkola, 1990. – 287 s.
5. Dubyna D.V. Fitotsenotichna Riznomanitnist' ostrova Dzharylghach (Khersons'ka obl.) / D.V. Dubyna, T.P. Dzyuba // Ukr. botan. zhurn. – 2005. – T. 62, № 2. – S. 128-142.
6. Pryroda Khersons'koyi oblasti. – K.: Fitosotsiotsentr, 1998. – 120 s.
7. Proekt orhanyzatsyyi terytoryi natsional'noho pryrodnoho parku "Dzharylghats'kiy", okhorony, vidtvorennya ta rekreatsionoho yspol'zovanye eho pryrodnykh kompleksiv y ob'yektiv, uchet nakazom Ministerstva ekolohiyi ta pryrodnykh resursov Ukrayiny vid 27 hrudnya 2016 r. № 541.
8. Fyzyko-geohrafichne rayonuvannya Ukrayins'koyi RSR. – K.: Vyd-vo Kyuyivs'koyi. un-tu, 1968. – 683 s.
9. Sharleman' M. Po zapovidnikakh pivdnya Ukrayiny // Okhorona pam'yatok pryrody na Ukrayini. – Kharkiv, 1928. – S. 1-15.

Надійшла до редколегії 14.05.18

В. Гетьман, канд. геогр. наук, доц.
Государственная экологическая академия последипломного образования
и управления Министерства экологии и природных ресурсов Украины, Киев, Украина

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПРИРОДНЫЙ ПАРК "ДЖАРИЛГАЦКИЙ"

Основным территориальным участком национального природного парка "Джарилгацкий" является остров Джарилгач с узкой косой в его западной части. Островной массив псаммофитной степи представляет собой одну из наибольших ценностей заповедной природы юга Украины.

В статье анализируются особенности природных условий и ресурсов национального природного парка "Джарилгацкий". Обращается внимание на геоморфологические особенности косы-острова Джарилгач, а также поднимается вопрос развития природно-заповедного учреждения как природной лаборатории (банка) по сохранению редких животных и растений.

Ключевые слова: национальный природный парк, коса, остров, флора, фауна.

V. Getman, Ph.D Geography, Associate Professor
State Ecological Academy of Postgraduate Education and Management
of the Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine, Kyiv, Ukraine

NATIONAL NATURE PARK "DZHARYLGATSKYI"

National Natural Park (NPP) "Dzharylgatskyi" was established by Decree of the President of Ukraine from December 11, 2009 on the territory of Skadovsky district of Kherson region. This was preceded by creation of Dzharylgatskyi botanical reserve of national importance in 1974.

According to the physical-geographical zoning of Ukraine, the territory of the NPP "Dzharylgatskyi" refers to the Nizhnedneprovsky terraced-delta landscape of the Black Sea-Pryazovsky dry-steppe region.

The main territorial area of the National Park "Dzharylgatskyi" is the Dzharylghach island with a narrow spit in its western part. The geomorphologic location of the park belongs to the region of the coastal zone of the Nizhnedneprovsk oblast plain, which includes the Oleshkiivski Sands and the Kinburn Spit.

Island surroundings represent the psamphytic steppe and it is one of the great features of the nature reserve in the south of Ukraine. Island isolation – the remoteness from the settlements of the mainland – is the greatest natural value of Dzharylghach. This is the largest uninhabited island of Europe.

Flora of the NPP "Dzharylgatskyi" includes about 500 species of higher plants.

The uniqueness of the Dzharylgatsky natural complex, the mild climatic conditions in the winter and the location along the Azov-Black Sea migration corridor have created some favorable conditions for the abundance of a significant number of birds species in different seasons of the year.

Dzharylghach Island is an important link among the coastal environmental corridor. It is place for birds to rest and nest during seasonal migrations.

Territory of the national park is the part of one of the largest wetlands of international importance – "Karkinitzskaya and Dzharylghatska Gulfs".

NPP "Dzharylgatskyi" belongs to the Skadovsk resort zone with its warm sea, sandy beaches, long swimming season, which characterizes the park as a unique area for recreation and tourism. Discovered on Dzharylghach put peloids in their characteristics meet the highest requirements for therapeutic mud.

This article analyzes the features of the natural environment and resources of the National Park "Dzharylgatskyi." Attention is drawn to the geomorphologic features of island spit. The article also raises the question of developing nature reserve agencies, such as the natural laboratory (bank) to conserve rare animals and plants.

Keywords: national park, spit, island, flora, fauna

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2018.70.9>
УДК 551.4 (477)

Ю. Філоненко, канд. геогр. наук, доц.
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Ніжин

ВІТРОВАЛЬНІ ФОРМИ РЕЛЬЄФУ, ПОШИРЕНІ В МЕЖАХ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Проаналізовано особливості виникнення вітровальних форм рельєфу в різних регіонах України. Зокрема, досліджено такі форми рельєфу, як вітровальні горби, западини, мікропласма, мікропечери, імпактні "мікрократери" та кореневі блоки. Охарактеризовано їхній генезис, морфологічні та морфометричні особливості, а також щільність розташування в межах територій із домінуванням деревної рослинності.

Ключові слова: вітровальний горб, вітровальна западина, мікропласма, мікроулоговина, мікропечера.

Вступ. Постановка проблеми. На території нашої держави досить часто зустрічаються форми рельєфу, які є наслідком вияву дії сильних вітрів у межах лісових

масивів та інших ділянок, на яких представлена деревна рослинність. За розміром вони переважно мають ранг нано- та мікрорельєфу, а їхня поверхня часто бу-